

**Ислом арконларининг
учинчи рукни
- Закот ва аҳкомлари -**

«Ислом арконларининг мухтасар шарҳи»
китобидан иқтибос

[Ўзбекча – Uzbek – الأوزبكي]

**Тўпловчи ва нашрга тайёрловчи:
Аҳли илмлар гуруҳи
Текширган ва муқаддима ёзган:
Аллома Абдуллоҳ Жибрийн**

**Таржима: Абу Жаъфар Бухорий
Таҳрир: Абу Абдуллоҳ Шоший**

الركن الثالث من أركان الإسلام - الزكاة وأحكامها -

مقتبس من كتاب "المختصر في شرح أركان الإسلام"

[الأوزبكي - Uzbek - Ўзбекча]

جمع وإعداد: بعض طلبة العلم
راجعه وقدم له: الشيخ عبد الله بن
عبد الرحمن الجبرين

ترجمة: أبو جعفر البخاري
مراجعة: أبو عبد الله الشاشي

УЧИНЧИ РУКН: ЗАКОТ

Закотнинг таърифи

«Закот»нинг луғавий маънолари: поклик, шараф, ўсиш, кўпайиш, ортиш, барака деганидир.

Закотнинг истилоҳий маъноси:

Закот — махсус шартлар асосида муайян миқдорга етган молнинг ҳақдорларига бериладиган ва фарз бўлган улушидир.

Закотнинг ҳукми

Закот — муайян миқдордаги молга ўз шартлари билан эгалик қилган ҳар бир мусулмон учун фарздир. Закот — Ислом арконларининг учинчиси бўлиб, Қуръони Каримнинг саксон икки оятида намозга боғлаб келтирилган. Унинг фарзлиги Қуръон, Суннат ва Уммат ижмоъси билан собитдир.

Қуръони Каримда Аллоҳ таоло шундай деган:

﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا ﴾

«(Эй Мухаммад), сиз уларнинг молларидан бир қисмини ўзларини поклаб тозалайдиган садақа сифатида олинг» (Тавба: 103);

﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ﴾

«Намозни тўқис адо қилинг ва закотни беринг!» (Бақара: 110).

Покиза суннатдан ҳужжатлар эса қуйидагилардир:

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Ислом беш нарса устига қурилган: «Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқ ва Муҳаммад Аллоҳнинг элчисидир», дея гувоҳлик бериш, намозни тўқис адо этиш, закотни бериш, Байт (Каъба)ни ҳаж қилиш ва Рамазон (ойи) рўзасини тутиш» (Муттафақун алайҳ).

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Муоз разияллоҳу анҳуни Яманга жўнатар экан шундай дедилар: «Сиз Китоб аҳли бўлган халқ олдига кетаяпсиз. Шунинг учун уларни «Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқ ва Менинг Аллоҳнинг расули» эканимга шаҳодат келтиришларига чақиринг. Агар улар сизга бу ишда итоат этсалар, Аллоҳ уларга бир кеча ва кундузда беш вақт намоз ўқишни фарз қилганини билдиринг. Агар улар сизга бунда ҳам итоат этишса, Аллоҳ уларга бойларидан олиниб, камбағалларига қайтариладиган садақа (закот)ни фарз қилганини билдиринг. Агар улар бунда ҳам сизга итоат этишса, уларнинг қимматбаҳо моллари (ни олиш)дан узоқ бўлинг (яъни уларнинг қийматли молларини закот ўлароқ олманг). Мазлумнинг дуосидан кўрқинг! Чунки, у (дуо) билан Аллоҳ ўртасида парда йўқдир» (Муттафақун алайҳ).

Закот бермаган одамнинг ҳукми

Закотнинг фарз эканини инкор этиб бермаган одам, Ислом миллатидан чиққан кофирдир. Уни, кофир бўлгани туфайли ўлдирилади. Бироқ закотни фарз эканига иқрор бўлиб қурумсоқлиги туфайли бермаган одам, бу бермаслиги билан гуноҳкор бўлиб, Ислом динидан чиқмайди. Бундай одамга таъзир бериб,

закотини куч билан олинади. Агар закотни бермаслик учун уруш эълон қилса, Аллоҳнинг амрига итоат этиб, закотни бермагунича унга қарши кураш олиб борилади. Бунинг далили Аллоҳ таолонинг ушбу қавлидир:

﴿ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ ﴾

«Энди агар тавба қилсалар ва намозни тўқис адо этишиб, закотни (ҳақдорларга) ато қилсалар, у ҳолда (улар сизнинг) диний биродарингиздирлар» (Тавба: 11).

Бундан ташқари, бунинг далили Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу ҳадиси ҳамдир: «Одамлар билан «Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқ ва Муҳаммад Аллоҳнинг расулидир», дея гувоҳлик бериб, намозни тўқис ўқимагунларича ва закотни бермагунларича урушиш учун буюрилдим. Агар улар шундай қилсалар, мендан мол-мулклари ва жонларини сақлаб қоладилар, фақат Ислом ҳаққи бордир ва сарҳисоблари Аллоҳгадир» (Муттафақун алайх).

Бошқа далил эса, рошид халифа Абу Бакр разияллоҳу анҳунинг закотни бермаганларга қарши уруш қилиш ҳақида айтган ушбу қавлидир: «Агар менга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга беришган улоқчани беришдан воз кечсалар, уни олиш учун жангга отланаман» (Муттафақун алайх).

Закотнинг машруъ бўлиш ҳикмати

Закот, пурмаъно ҳикматлар ва саноксиз олий мақсадлар учун машруъ қилинди. Шулардан:

1 — Аллоҳга итоат қилиш ва унинг буйруқларини ардоқлаш баракаси билан молу мулкни тозалаш, ўстириш ва офатлардан ҳимоя қилиш.

2 — Инсон нафсини бахиллик, жимрилик, очкўзлик ва тамагирилик разолатидан тозалаш.

3 — Камбағалларга ҳамдардлик, муҳтож, фалокатга учраган ва маҳрум инсонлар эҳтиёжини қондириш.

4 — Тарқоқ кўнгилларни иймон ва ислом асосида бирлаштириш, уларни шубҳа ва иймон заифлигидан мустаҳкам иймон ва аниқ ишонч оламига олиб чиқиш.

5 — Умматнинг ҳаёти ва саодати боғлиқ бўлган умумий манфаатларни амалга ошириш.

Закотни адо этишга рағбатлантириш

Закотни адо этишга рағбатлантирган, адо этган одамга бериладиган буюк ажр ва савобларни баён қилган қуръоний оят ва пайғамбарона ҳадислар ворид бўлган. Шулардан:

Аллоҳ таоло айтди:

﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ

وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ

وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

«Мўмин ва мўминалар бир-бирларига дўстдилар. Улар яхшиликка буюрадилар, ёмонликдан қайтарадилар, намозни тўқис адо этадилар, закотни

(ҳақдорларга) ато этадилар, Аллоҳ ва Унинг пайгамбарига итоат қиладилар. Ана ўшаларга Аллоҳ раҳм қилур. Шак-шубҳасиз, Аллоҳ қудратли, ҳикматлидир» (Тавба: 71);

﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ • الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ • وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ • وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ • وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ • إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ • فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ • وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ • وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ • أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ • الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾

«Дарҳақиқат мўминлар нажот топдилар. Улар намозларида (кўркув ва умид билан) бўйин эгувчи кишилардир. Улар беҳуда – фойдасиз (сўз ва амаллардан) юз ўгиргувчи кишилардир. Улар закотни (ато) қилгувчи кишилардир. Улар авратларини (ҳаромдан-зинодан) сақлагувчи кишилардир. Магар ўз жуфту-ҳалолларидан ва қўлларидаги чўриларидангина (сақланмайдилар). Бас улар маломат қилинмаслар. Энди ким шундан ўзгани (зино ва шу каби шарияти Исломияда ҳаром қилинган нарсаларни) истаса, бас ана ўшалар ҳаддан ошгувчилардир. Улар (яъни, мўминлар) ўзларига ишонилган омонатларга ва (ўзгаларга) берган аҳду паймонларига риоя қилгувчи кишилардир. Улар (барча) намозларини

(вақтида адо этиб қазо бўлишдан) **сақлагувчи кишилардир. Ана ўшалар Фирдавс** (жаннатига) **меросхўр бўлгувчи ворислардир. Улар ўша жойда мангу колурлар.**

И з о ҳ. Юқоридаги оятлардан маълум бўлишича, мўминлар нажот топиб, бахт-саодатга эришишлари учун, Фирдавс жаннатига меросхўр бўлишлари учун мазкур фазилатларга эга бўлишлари лозим» (Мўминун: 1 - 11).

Абу Айюб Ансорий разияллоху анху ривоят қилди: Бир одам Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламга: Менга мени жаннатга олиб кирадиган бир ишдан хабар берсангиз?, — деди. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: «Аллоҳга шерик келтирмай ибодат қилишинг, намозни тўқис адо этишинг, закотни беришинг ва қариндошлар билан борди-келиш қилишинг», — дедилар (Муттафақун алайх).

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам айтдилар:

«Уч нарса борки, ким уларни қилса иймон таъмини тотибди: Аллоҳнинг ўзигагина ибодат қилган одам. Ҳолбуки, Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқдир. Ва молининг закотини чин юракдан самимийлик билан берган одам» (Саҳиҳ ҳадис. Абу Довуд, Байҳақий ва бошқалар ривояти);

«Уч нарса борки мен улар учун қасам ичаман: Банданинг моли садақа бериш туфайли камаймас, ўзига қилинган зулмга сабр қилган одамнинг шарафи юксалади, тиланчилик дарвозаларидан бирини очган кимсага Аллоҳ камбағаллик дарвозасини очади» (Саҳиҳ ҳадис. Имом Аҳмад ва Термизий ривояти).

Закот бермасликдан кўрқитиш

Оят ва ҳадислар закотни беришдан бош тортган одамларни кўрқитиб, уларга очик зиён ва аламли азобдан дарак берди. Шулардан:

Аллоҳ таоло айтди:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لِيَآكُلُونَ أَمْوَالَ
النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيُضُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ
وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ • يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي
نَارٍ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْتُمْ
لِأَنْفُسِكُمْ فذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴾

«Эй мўминлар, ўша донишмандлар, роҳиблардан кўпчилиги одамларнинг молларини ноҳақ (йўл) билан ейдилар ва Аллоҳнинг йўлидан тўсадилар. Олтин-кумушни босиб, уни Аллоҳ йўлида инфоқ-эхсон қилмайдиган кимсаларга аламли азоб «хушхабарини» етказинг! У кунда (киёматда) ўша (олтин-кумушни) жаҳаннам ўтида қизитилиб, ўша билан уларнинг пешоналари, биқинлари ва кетларига тамға босилиб: «Мана бу ўзларингиз учун тўплаган нарсаларингиздир. Энди тўплаб-босган нарсаларингизнинг мазасини тотиб кўринглар» (дейилур)» (Тавба: 34, 35);

﴿ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخَلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾

«Аллоҳ фазлу карами билан ато қилган нарсаларнинг (закотини) беришга бахиллик қилган кимсалар ҳаргиз бу қилмишларини ўзлари учун яхшилик деб ҳисобламасинлар! Йўқ, бу қилмишлари ўзлари учун ёмонликдир. Бахиллик қилиб бермаган нарсалари Қиёмат Кунида бўйинларига ўралажак!» (Оли Имрон: 180).

— Абу Зарр разияллоҳу анҳу айтди: Мен Каъба соясида ўтирган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига келганимда мени кўрдилар ва: «Каъбанинг Роббига қасамки, улар зиёнкордирлар!» — дедилар. Мен келиб ўтирмоқчи бўлдим-да, ўтиришга беқарор бўлиб, турган ҳолимда: Ё Расулуллоҳ! Ота ва онам сизга фидо бўлсин, улар кимлар?, — деб савол бердим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Улар бадавлат одамлардир. Фақат шундай ва шундай ва шундай (яъни: олдиларидан, орқаларидан, ўнг томонларидан ва сўл томонларидан) садақа берганлар бундан мустаснодир ва уларнинг сони жуда оздир. Туя, қорамол ва қўйлар эгаси уларнинг закотини бермаса, (ўша ҳайвонлар) Қиёмат кунида роса ҳам катта ва гўштдор бўлиб келиб, (эгасини) шохлари билан сузиб, туёқлари билан эзади. Биринчи (ҳайвон жазони) ижро қилгач, иккинчиси келади ва одамлар ўртасида (адолат) ҳукм(и) берилгунича (бу жазо) давом этади», — дедилар (Муттафақун алайҳ).

— Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Аллоҳ мулк ато этган ва унинг закотини бермаган кишига Қиёмат куни (ўша) моли кўзларининг тепасида икки қора нуқтаси бўлган улкан илон қилиб гавдалантирилиб, у одамга чирмашади ва уни жағлари орасига олиб: Мен сенинг молингман! Мен сенинг хазинангман!, — дейди», дедилар ва Аллоҳ таолонинг ушбу оятини ўқидилар:

﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخَلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾

«Аллоҳ фазлу карами билан ато қилган нарсаларнинг (закотини) беришга бахиллик қилган кимсалар ҳаргиз бу қилмишларини ўзлари учун яхшилик деб ҳисобламасинлар! Йўқ, бу қилмишлари ўзлари учун ёмонликдир. Бахиллик қилиб бермаган нарсалари Қиёмат кунда бўйинларига ўралажак!» (Оли Имрон: 180) (Имом Бухорий ривояти).

— Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Хазинаси (бойлиги)нинг закотини бермаган одамни жаҳаннам оловида куйдирилади: Товоқлар ясалиб улар билан одамнинг биқинлари ва пешонаси, Аллоҳ таоло бандалари ўртасида ҳукм қиладиган ва узунлиги эллик минг йил бўлган кун давомида куйдирилади. (Одамлар ўртасида ҳукм тугаганидан) кейин бу одам ўзининг ё жаннат ёки жаҳаннам сари йўлини кўради» (Имом Муслим ривояти).

— Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Эй муҳожирлар жамоати, беш хислат борки уларга мубтало бўлсангиз, (бошингизга балолар келадди). Мен Аллоҳга ўша нарсаларга дуч келмаслигингиз учун сиғинаман: Бирон халқ ичида зино пайдо бўлиб, уни ошкор қилишса, улар орасида вабо ва ўтиб кетган аجدодларида кўринмаган касалликлар пайдо бўлади; Улар тарозидан уриб қолишса қаҳатчилик, тирикчиликдаги қийинчилик ва подшоҳнинг зулми билан жазолантириладилар; Мулкларининг закотини бермасалар ёмғирдан маҳрум бўладилар. Ҳайвонлар бўлмаса эди устларидан ёмғирлар ёғмас эди; Аллоҳ ва Расул(уллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам)нинг аҳдини бузсалар, Аллоҳ уларга ўзларидан бўлмаган душманни ҳукмрон қилади ва душманлар уларнинг кўлларидаги баъзи нарсаларни тортиб оладилар; Агар имом (раҳбар)лари Аллоҳнинг Китоби билан ҳукм қилмай, Аллоҳнинг Китобидаги нарса (ҳукм)ларни мақсад қилмасалар, Аллоҳ уларнинг ўрталарига ўз балоларини ташлаб кўяди» (Саҳиҳ ҳадис. Ибн Можа ва Ҳоким ривояти).

Закот бериш кимга фарздир?

Закот куйидаги шартлар топилган одамга фарз бўлади:

- А) Ислом (мусулмонлик).
- Б) Ҳур (озод инсон).
- В) Нисобга эга одам.

Нисоб — кишининг ейиш, ичиш, яшаш, миниш ва касб қуроллари каби зарурий эҳтиёжларидан ортиқча бўлган молларнинг муайян миқдоридир.

Г) Нисобга етган мол турларидан бир йил ўтиши.

Мева ва ғаллалар закоти учун бир йилнинг ўтиши шарт эмас. Чунки Аллоҳ таоло:

﴿وَأْتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ﴾

«... ўрим-терим кунда (бечора-мискинларга) ҳаққини беринглар», деган (Анъом: 141).

Д) Закот бериладиган молнинг биров тарафидан талаб қилинаётган ва унинг барчасини ёки аксар қисмини қоплайдиган қарз бўлмаслиги.

Закот бериш фарз бўладиган мол турлари

1 — Тилла, кумуш, тилла ва кумуш нархида бўлган тижорат моллари, тилла ва кумуш конлари, хазиналари ва муомаладаги қоғоз пуллар.

Бунинг далили Аллоҳ таоло ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қавллари:

﴿ وَالَّذِينَ يَكْتَنُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ
بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴾

«Олтин-кумушни босиб, уни Аллоҳ йўлида инфоқ-эхсон қилмайдиган кимсаларга аламли азоб «хушхабарини» етказинг!» (Тавба: 34);

«Беш уқиядан оз нарса (кумуш)да садақа йўқдир» (Муттафақун алайх); (Беш уқия: тақрибан 595 грамм);

«Ҳайвон пайҳон қилган экинлар жаримаси, ҳайвоннинг эгасигадир. (Биров) қудуқ (қазиган бўлса ва унга биров тушса), бунинг жаримаси қудуқ қазиган одамгадир. Кон(ларни ижарага) берган одам (конда содир бўлган зарарлар) жаримасини кўтаради» (Муттафақун алайх).

2 — Чорва моллари.

Чорва моллари — туя, қорамол ва қўйлардир. Бунинг далили Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу қавллари: «Туя, қорамол ва қўйлар эгаси уларнинг закотини бермаса, (ўша ҳайвонлар)

Қиёмат кунда баҳайбат ва гўштдор бўлиб келиб, (эгасини) шохлари билан сузиб, туёқлари билан босади. Биринчи (хайвон жазони) ижро қилгач, иккинчиси келади ва одамлар ўртасида (адолат) ҳукм(и) берилгунича (бу жазо) давом этади» (Муттафақун алайх).

3 — Мева ва ғаллалар.

«Ғалла» дейилганида арпа, буғдой, нўхат, ловия, ясмик, маккажўхори ва шуларга ўхшаш озиқ-овқат ўлароқ заҳира қилинадиган донлар, «мевалар» дейилганида эса хурмо, зайтун ва майиз тушунилади. Бунинг далили қуйидаги оят ва ҳадислардир:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ

الْأَرْضِ ﴾

«Эй мўминлар, касб қилиб топган нарсаларингизнинг ҳалол-покизаларидан ва Биз сизлар учун ердан чиқарган нарсалардан инфоқ-эхсон қилингиз!» (Бақара: 167);

﴿ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ ﴾

«... ўрим-терим кунда (бечора-мискинларга) ҳаққини беринглар» (Анъом: 141);

«Осмон(дан ёкқан қор ва ёмғирлар) ва булоқлар суғорган ва лалми ерлардан (чиққан ҳосилдан) ушр (ялпи ҳосилнинг ўндан бири), (дарё ва қудуқлардан) чиқарилган сувлар (билан суғорилгач олинган ялпи

ҳосилдан) йигимадан бир улуш (закот чиқарилади)»
(Муттафақун алайҳ);

«Беш васакдан оз бўлган (ҳосилда закот) садақаси
йўқдир» (Муттафақун алайҳ).

(Беш васак: тақрибан 652 ярим килограмдир.
Мутаржим изоҳи).

Закот берилмайдиган моллар

1 — Мева ва сабзавотлар.

Чунки, мева ва сабзавотларнинг закоти ҳақида шаръий далил келмаган. Шундай бўлсада, улардан, Аллоҳ таолонинг қуйидаги қавлининг умумий маъноларига кўра, камбағаллар ва қўшниларга бериш мустаҳаб ҳисобланади:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ

الْأَرْضِ ﴾

«Эй мўминлар, касб қилиб топган нарсаларингизнинг ҳалол-покизаларидан ва Биз сизлар учун ердан чиқарган нарсалардан инфоқ-эхсон қилингиз!» (Бақара: 167).

2 — Қуллар, отлар, хачирлар ва эшаклар.

Бунинг далили Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу қавлидир: «Бандага оти ва қулида садақа (закот) йўқдир» (Муттафақун алайҳ).

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хачир ва эшаклардан закот олганликлари нақл қилинмаган.

3 — Нисобига етмаган моллар.

Нисобига етмаган моллардан закот чиқариш, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қуйидаги ҳадисларига кўра, эгасининг кўнгилли ишидир: «Беш

васақ (тақрибан 652 ярим килограмм)дан оз ҳосилда закот йўқ. Беш уқия (тақрибан 595 грамм)дан оз кумушда закот йўқ. Бешта туядан оз бўлган туяларда закот йўқ» (Муттафақун алайҳ).

4 — Савдо учун эмас, фойдаланиш учун олинган гилам, ҳовли, фабрика, машина каби моллар.

5 — Зумрад, ёқут, марварид ва бошқа жавоҳирлар.

Мазкур жавоҳирлар тижорат мақсадида сотиб олинган бўлса, тижорат молларида қилинганидек, уларнинг қийматидан закот чиқарилади.

6 — Хотин-қизларнинг зийнатдан бошқа мақсадда фойдаланмайдиган тақинчоқлари.

Агар мазкур тақинчоқларни муҳтож бўлган пайтда сотиш учун сақланаётган бўлса, уларнинг закоти чиқарилади. Аслида эса, ҳар қандай ҳолатда ҳам хотин-қизларнинг тақинчоқларидан закотини чиқариш эҳтиёт нуқтаи назаридан афзалдир. Чунки Оиша разияллоҳу анҳодан шу маънода ҳадис ривоят қилинган: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузуримга кириб келганларида кўлимдаги катта кумуш узукни кўриб: «Оиша, бу нима?!» — деб сўрадилар. Мен: Ё Расулуллоҳ, буни сизга пардоз қилиш учун қилдирдим, — деб жавоб бердим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Унинг закотини берганмисан?» — дедилар. Мен: Йўқ, — дедим. Ёки Аллоҳ хоҳлаган бошқа жумлани айтдим. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алай-

ҳи ва саллам: «У сенга жаҳаннамдан кифоядир!» — дедилар (Саҳиҳ ҳадис. Абу Довуд, Дору Қутний ва Байҳақий ривояти).

Закот фарз бўлган молларнинг нисоб шартлари ва улардан чиқариладиган фарз закот миқдори

А — Тилла, кумуш ҳамда улар маъносидаги нарсалар;

➤ **Тилла**

Тилладан закот чиқаришнинг шарти, унинг нисобига етишидир. Тилланинг нисоби йигирма динар (тақрибан 85 грамм)дир. Тилла қўлга теккан кундан бир йил ўтгач 20 динар бўлса, унинг закоти ярим динар (2 граму 25 миллиграм)дир. Агар одамнинг қўлида йигирма динардан кўп тилласи бўлса, шу ҳисобга кўра закотини чиқараверади.

➤ **Кумуш**

Кумушнинг закотини чиқариш учун, у нисобига етган бўлиши керак. Кумушнинг нисоби 5 уқия (тақрибан 595 грамм)дир. 1 уқия 40 дирҳамга тенгдир. 5 уқия эса 200 дирҳамга тенгдир. Шунча кумуши бўлган ва ундан бир йил ўтган одам, унинг қирқдан бири, яъни, 5 дирҳамини закот ўлароқ чиқаради. Кумуши 200 дирҳамдан кўп бўлса, шу ҳисобга кўра закотини чиқараверади.

➤ **Тилла ва кумушни бир-бирига қўшиш**

Бировнинг қўлида нисобига етишга оз қолган кумуш ёки тилла бўлса, ҳар иккисини бир-бирига қўшади ва уларнинг закотини бирга чиқаради. Чунончи, тилланинг закотини кумуш билан, кумушнинг

закотини тилла билан чиқариш мумкин. Масалан, бировнинг бир динор (тилла) закот чиқариши керак бўлса, унинг ўрнига 10 дирҳам кумуш чиқарса бўлади. Бунинг акси ҳам бўлаверади (яъни, кумуш закотини берар экан, кумуш ўрнига тилла берса ҳам бўлаверади).

➤ Қоғоз пуллар

Тилла ёки кумуш нисобининг қийматига тенг келган қоғоз пуллари бўлган ва ундан бир йил ўтган одам, пулининг закотини чиқаради. Унинг закоти бутун пулларнинг 2,5 (икки ярим) фоизи ёки қирқдан биридир.

➤ Савдо моллари

Нисобига етган ва ундан бир йил ўтган савдо моллари бўлган одам, бутун молларининг қирқдан бири, яъни 2,5 фоизини закот қилиб чиқаради. Савдо молларининг нисоби, тилла ва кумуш нисобидир. Савдогар, у иккисидан қайси бирининг нисоби билан ҳисобласа, бўлаверади.

➤ Қарзлар

Биров бошқа одамга қарз берган ва уни хоҳлаган пайтида олиш имкони бўлса, у қарзларини қўлида бўлган пуллари ёки савдо молларига қўшиб ҳисоблайди ва бир йил ўтгач закотини беради. Агар қўлидаги пуллари фақатгина қарзга берган пуллари бўлса, бир йил ўтгач унинг закотини ҳам чиқаради.

Бироқ, қарз олган одам қарзни вақтида қайтариш имкони бўлмаган даражада абгор бўлса, орадан бир

неча йиллар ўтган бўлса ҳам, қарзни олган куни бир йили учунгина закотини беради (ўтган ҳар йил учун закот бермайди).

➤ **Хазиналар**

(«хазина» сўзи араб тилида) «Рукоз» (деб аталади), «сирли, хуфёна бўлди» маъносидаги «раказа яркузу» феълидан олинган. Бу маъно Аллоҳнинг ушбу оятида ўз ўрнини топган:

﴿ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ

رِكْرًا ﴾

«Биз улардан (яъни, Макка мушрикларидан) **илгари ҳам** (ўз пайғамбарларига итоат этмаган) **қанча авлодларни ҳалок қилгандирмиз. Сиз улардан биронтасини кўрурмисиз ёки овозларини эшитурмисиз?!** (Бас, сизга иймон келтирмайдиган бу қайсар кавм ҳам ҳалок бўлиб битар, аммо Биз сизга нозил қилган дин эса Қиёматгача қолур)» (Марям: 98). Яъни: уларнинг хуфёна товушларини эшитаяпсизми?

«Хазина» сўзининг бу ерда истемол қилишдан мақсад, жоҳилият замонида ерга кўмилган нарсалардир. Ким ўзининг ҳовлиси ёки ерида кўмилган молни топиб олса, унинг бешдан бирини камбағаллар, мискинлар ёки хайрия ишларига сарф этиш учун бериши керак. Бунинг далили эса, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу қавллари: «Хайвон пайҳон қилган экинлар жаримаси хайвоннинг эгасигадир. (Биров) кудук (қазиган бўлса ва унга биров

тушса), бунинг жаримаси кудук казиган одамгадир. Кон(ларни ижарага) берган одам (конда содир бўлган зарарлар) жаримасини кўтаради» (Муттафакун алайх).

➤ **Конлар**

Агар кон олтин ёки кумуш кони бўлса ва ундан чиқарилган нарса нисобга етса, бир йил ўтишини кутмай закоти чиқарилади. (Яъни) коннинг закоти мева ва ғаллалар каби топилгани ва чиқарилганида фарз бўлади. Унинг нисоби — олтин ва кумуш нисобидир. Хўш, унинг закоти қирқдан бирими ёки бешдан бирими? Айрим уламолар конни хазинага қиёслаб: Унинг бешдан бири закот қилиб чиқарилади, деган бўлишса, айримлари: Унинг закоти (олтин ва кумуш каби) қирқдан биридир, дедилар ва бунинг учун Расулulloх соллаллоху алайхи ва салламнинг ушбу: «Беш уқиядан кам (кумушга) садақа (закот) йўқдир» (Муттафакун алайх) қавлининг умумий маъноларини хужжат қилиб: «Беш уқия» жумласи кон ва бошқа нарсаларни ўз ичига олади, дедилар. Аллоҳга ҳамдлар бўлсинки, бу мавзуда йўллар кенгдир.

Агар кон темир ёки мис ёхуд нефть ёда олтин-гугурт каби конлар бўлса, улардан чиқарилган маҳсулотлар қийматидан 2,5% ини закот қилиб чиқариш мустаҳаб ҳисобланади. Чунки бундай конлардан закот чиқаришнинг фарз экани ҳақида бирон очиқ далил келмаган ва улар закот чиқариш фарз бўлган олтин ва кумуш эмаслар.

➤ Фойдаланилаётган мол

Агар фойдаланилаётган мол савдо даромадидан ёки хайвон тукқан мол бўлса, молнинг эгаси бир йил ўтишини кутмай, унинг аслининг закотига қараб закот чиқаради. Яъни, бировнинг нисобга етган тижорат моллари ёки хайвонлари бўлса ва бир йил ичида тижорат моллари даромад келтириб, хайвонлари тукқан бўлса, уларнинг барчасидан: нисобига етган молидан ҳам, кейин қўшилган даромад ва хайвонларидан ҳам закот беради.

Агар фойдаланилаётган мол савдо даромади ёки хайвоннинг туғишидан келмаган ва нисобига етган бўлса, тўла бир йил ўтишини кутади ва закотини беради.

Агар биров ҳиба (совға) ёки меросдан қолган молдан фойдаланаётган бўлса, у қўлга кирган кунидан то бир йил ўтмагунича закотини бермайди.

Б — Чорва моллари

➤ Туялар

Туяларда закотнинг фарз бўлиши учун, уларнинг яйловда боқилиши ва сони нисобга етган бўлиши керак. Уларнинг нисоби, сонларининг бешта ва ундан кўп бўлиши ҳамда бир йил ўтишидир. Бунинг далили Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу: «(Сони) бештадан оз туяларда садақа (закот) йўқдир» қавлидир (Муттафақун алайх).

(Туялардан чиқариладиган закотнинг миқдори)

— бешта туядан бир йилни тўлдириб, иккинчи ёшга ўтган қўй ёки эчки закот қилиб берилади;

— ўнта туядан икки, ўн бештасидан уч ва йигирматадан эса тўртта қўй закот қилиб берилади;

— йигирма бешта туядан битта бинту мухоз закот қилиб берилади. Бинту Мухоз — бир ёшани тўлдириб иккинчи ёшга ўтган ва онаси бўғоз бўлган урғочи туядир. Агар бинту мухоз бўлмаса, унинг ўрнига ибну лабун берилса ҳам жоиздир. Ибну Лабун — икки ёшани тўлдириб учинчи ёшига ўтган нор туядир.

Агар туялар сони ўттиз олтига бўлса, бинту лабун (икки ёшани тўлдириб, учинчи ёшига ўтган урғочи туя) закот қилиб берилади.

— Туялар сони қирқ олтига етса, ҳуққаҳ — уч ёшани тўлдириб, тўртинчи ёшига ўтган туя закот қилиб берилади.

— Туялар сони отмиш биттага етса, жазаъаҳ — тўрт ёшани тўлдириб, бешинчи ёшига ўтган туя закот қилиб берилади.

— Туялар сони етмиш олтига етса, иккита бинту лабун закот қилиб берилади.

— Туялар сони тўқсон биттага етса ва сони бир юз йигирматага етгунича иккита ҳуққаҳ закот қилиб берилади.

— Туялар сони бир юз йигирматадан ошса, ҳар бир қирқта туядан битта бинту лабун, ҳар элликтадан эса битта ҳуққаҳ закот қилиб берилади.

Диккат:

Бировнинг туяларидан закотини чиқариш учун белгиланган ёшдаги туя фарз бўлса ва унинг қўлида у туя бўлмаса, қўлида бўлган туялардан бирини бераверади. Агар қўлида бўлган туя талаб қилинган туя ёшидан кичик бўлса, унга йигирма дирҳам ёки иккита қўй қўшиб беради. Агар закот қилиб бераётган туяси талаб қилинган туядан каттароқ бўлса, қилган хатосини тузатиш учун, йигирма дирҳам ёки иккита қўй қўшиб беради. Фақат, юқорида айтиб ўтилганидек, ибну лабун бинту мухознинг ўрнига ўтаверади. Шу боис уни берилар экан, бирон қўшимча нарса берилмайди.

➤ Қорамоллар

Қорамоллар закотини чиқариш учун, уларнинг сони туялар каби нисобга етган ва бир йил ўтган ҳамда яйловда боқилаётган бўлиши шарт.

— Қорамоллар закотининг нисоби, улар сонининг ўттизтага етишидир. Сони ўттизтага етган қорамоллардан бир ёшга етган ғунажин ёки новвос бузоқ закот қилиб чиқарилади.

— Қорамоллар сони қирқтага етса, закоти учун икки ёшга етган ғунажин берилади.

— Қорамоллар сони олтмиштага етса, бир ёшга етган иккита ғунажин ёки иккита новвос бузоқ закот қилиб берилади.

— Агар қорамоллар сони олтмиштадан ошса, ҳар қирқтадан битта икки ёшли ғунажин, ҳар ўттизтада эса битта бир ёшли ғунажин бузоқ закот қилиб берилади.

Масалан: қорамоллар сони етмиштага етса, икки ёшга тўлган ғунажин ва бир ёшга тўлган бузоқ, қорамоллар сони саксонтага етса, иккита икки ёшли ғунажин, қорамоллар сони тўқсонтага етса, учта бир ёшга тўлган бузоқ, қорамоллар сони юзтага етса, битта икки ёшга тўлган ғунажин ва иккита бир ёшга тўлган бузоқлар закот қилиб берилади. Муоз разияллоҳу анҳу ривоят қилган ҳадисга кўра шундай закот чиқарилади: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам мени яманликларга садақа тўплаш учун юбориб, қорамолларнинг ҳар ўттизтасидан битта бир ёшга тўлган бузоқни ва ҳар қирқтасидан эса битта икки ёшга тўлган ғунажинни (закот қилиб олишга) буюрдилар» (Саҳиҳ ҳадис. Имом Аҳмад, Абу Довуд, Термизий ва бошқалар ривояти).

➤ Қўйлар

Қўй ва эчкилардан закот олишнинг шарти, уларнинг яйловларда ўтлатилишлари, нисобга етишлари ва нисобга етган кундан бир йил ўтишидир.

Агар қўй ва эчкилар сони қирқтага етса, икки ёшли совлиқ закот қилиб берилади. Агар қўй ва эчкилар сони бир юз йигирма биттага етса иккита қўй, икки юз биттага етса учта қўй, уч юзтадан ошса эса ҳар юзта сонда битта қўй закот қилиб берилади. Бунинг далили Абу Бакр разияллоҳу анҳудан марфуъ ўлароқ нақл қилинган ушбу ҳадисдир: «Яйловда боқиладиган қўйлар қирқта бўлса, ундан битта қўй (закот ўлароқ берилади). ... Агар уларнинг сони уч юзтадан ошса, ҳар юзта қўйда битта қўй (закот қилиб берилади)» (Саҳиҳ ҳадис. Имом Аҳмад, Абу Довуд ва бошқалар ривояти).

➤ Ғалла ва мевалар

Ғаллаларда донлар етилганида, меваларда эса ҳар бирининг ейишга лойиқ ва таъм кирганида фарз бўлади. Масалан, хурмонинг бир нави бўлган «балх» қизаргани ёки сарғайганида, узумнинг эса ширин бўлганида закоти берилади.

Мева ва ғаллалардан закот беришнинг далили Аллоҳ таолонинг ушбу оятидир:

﴿وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ﴾

«... ўрим-терим кунида (бечора-мискинларга) ҳаққини беринглар» (Анъом: 141).

Ғалла ва меваларнинг нисоби беш васакдир [652,5 (олти юз эллик икки ярим) килограмм)]. Бир васак — олтмиш соъ, бир соъ — тўрт муддир. Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Беш васакдан кам (ғалла ва мевада) садақа (закот) йўқдир» деганлар (Муттафақун алайҳ).

Демак, хурмо, майиз, буғдой, маккажўхори, арпа ва шунга ўхшаш ғалла ва меваларнинг нисоб миқдори Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам истеъмом қилган ўлчов бирлиги — соъ билан уч юз соъдир. Бир соъ эса, ўртача катталикдаги ҳовучли одамнинг тўла тўрт ҳовучидир.

Ариқлар қазилмай, лалми (ёмғир суви) ёки булок сувлари билан суғориладиган ерлардан олинган мева ва ғалла ҳосилларининг ўндан бири, яъни ҳар беш васакдан ярим васак, қазилган ариқлар воситасида суғорилган ерлардан олинган мева ва ғалла ҳосил-

ларидан эса умумий ҳосилнинг йигирмадан бири, яъни беш васақнинг тўртдан бирини закот қилиб чиқарилади. Ҳосил ундан ортса ёки камайса шу ҳисобга қараб закот берилаверилади. Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: «Осмон (ёмғир, қор, дўл), дарёлар, булоқлар суғорган ёки (деҳқон тарафидан суғорилмай) илдизлари билан ўзини ўзи суғорган мева ва ғаллаларда(н олинган ҳосилдан) ўндан бир, (қудуқлардан) ҳайвонлар воситасида чиқарилган сувлар (билан суғорилган мева ва ғаллалар)дан (умумий ҳосилнинг) йигирмадан бири закот қилиб чиқарилади» (Абу Довуд 1597).

Чорва молларидан олинадиган закотлар

Сахро ва чўлларда бир йил ёки ундан кўра кўпроқбоқладиган чорва моллари								
Қўйлар			Туялар			Кўрамоллар		
Миқдор		Закот	Миқдор		Закот	Миқдор		Закот
-дан	-гача	закоти	-дан	-гача	закоти	-дан	-гача	закоти
40	120	1та қўй	5	9	1та қўй	30	39	Бир ёшли буёча ёки ғунажин
			10	14	2та қўй			
			15	19	3та қўй			
121	200	2та қўй	20	24	4та қўй	40	59	Икки ёшли ғунажин
			25	35	Бинту Муҳоз			
201	300	3та қўй	36	45	Бинту Лабун	60		Иккита бир ёшли ғунажин
			46	60	Хикҳ			
Бундан кейин ҳар юзта қўйдан битта қўй закот қилиб чиқарилади			61	75	Жазаъа			
			76	90	2та Бинту Лабун			
<ul style="list-style-type: none"> • Закот учун қўйларнинг қўтири, қаригани, айби бўлгани ёки яроқсиз берилмайди. • Закот учун бўғоз, хўра ва энг сараси қўйлар ҳам берилмайди 			91	120	2та Хикҳ	Бундан кейин ҳар ўттизта кўрамолда битта бир ёшли бузоқва ҳар қирқта кўрамолда эса битта икки ёшлик ғунажин закот қилиб берилди.		
			121		3та Бинту Лабун			

			Бундан кейинги ҳар 40та туяда битта Бинту Лабун ва ҳар 50та туяда битта Ҳуққ закот қилиб берилади	
				<ul style="list-style-type: none"> • Бир ёшли бузоқ буқча бўлса (араб тилида) «табийъ», ғунажин бўлса «табийъа» дейилади • Икки ёшли ғунажинни (араб тилида) «мусиннаҳ» дейилади

- Бинту Муҳоз — онаси бўғоз бўлган ва бир ёшни тўлдирган урғочи туя.
- Бинту Лабун — онаси соғин бўлган икки ёшли урғочи туя.
- Ҳуққаҳ — уч ёшини тўлдирган ва минишга яроқли бўлган туя.
- Жазаъа — тўрт ёшли туя.

Закот бериладиган жойлар

Закот бериладиган жойлар Аллоҳ азза ва жалла куйидаги оятида белигилаб қўйган саккиз тоифа инсонлардир:

﴿ إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ

وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ

عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴾

«Албатта, садақалар (яъни, закотлар) Аллоҳ томонидан фарз бўлган ҳолда, фақат фақирларга, мискинларга, садақа йиғувчиларга, кўнгиллари (Исломга) ошна қилинувчи кишиларга, бўйинларни (қулларни) озод қилишга, қарздор кишиларга ва Аллоҳ йўлида (яъни, жиҳодга ёки ҳажга кетаётганларга) ҳамда йўловчи мусофирларга берилур. Аллоҳ билим ва ҳикмат соҳибидир» (Анъом: 141).

Бу тоифаларнинг баёни куйидагичадир:

1 — Фақир: ёнида ўзи ва қарамоғидаги оила аъзоларининг эҳтиёжларига етадиган озиқ-овқати, ичимлиги, кийими ва турар-жойи, уларни топиши учун етарли даромади бўлмаган одам.

2 — Мискин: гоҳида фақирдан кўра бир оз кўпроқ имконияти бўлган ёки фақирдан кўра абгорроқ турмуш кечираётган одам. Мискин ва фақирнинг ҳукми бир хилдир. Фақат, мискин ҳар замаон муҳтож бўлиб қолаверади. Масалан, икки юз рияли бўлсада, яна икки юз риялга муҳтождир.

3 — Закот ўлпончилари: давлат раҳбари ёки раҳбар ёрдамчиси тарафидан тўплаш ёки кўриш ёхуд тақсимлаш каби закот ишларидан бирига тайинланган мулозимлар. Булар закотни тўплайдилар, сақлайдилар, ҳисоб-китобини олиб борадилар, кўриқлайдилар, ташийдилар ва белгиланган одамларга улашадилар.

Бундай мулозимларга Байтулмолдан маош олмаётган ва гарчи бадавлат бўлсалар ҳам, закотдан маош ажратиб берилади.

4 — Кўнгиллари Исломга мойил одамлар: ўзи мусулмон ва халқи ичида гапи ўтадиган бўлсада иймони кучсиз бўлган одамга унинг кўнглини, манфаатини оммалаштириш ва ёмонликларидан сақланиш учун, Исломга яна ҳам яқинлаштириш ёхуд кофир бўлган бироқ унинг ёки қавмининг мусулмон бўлиши умид қилинган кишиларга Исломга тарғиб ва Исломни севдириш учун закот берилади.

5 — Қуллар: бундан мақсад қул мусулмон бўлса, уни закот пуллари билан сотиб олинади ёки мукотаб — ўз хурриятини муайян моддий бадал эвазига сотиб олиш учун ҳожаси билан шартнома қилган қулга озод бўлиши учун зарурий моддий эҳтиёжини закотдан берилади.

Диққат:

Қул — мусулмонлар билан кофирлар ўртасида бўлиб ўтган уруш натижасида асир тушган одамдир. Бундай одам ва жориялардан дунёга келган фарзандлари ҳожасининг қуллари ҳисобланадилар. Асира бўлган хотин-қизлар жория ёки канизак деб аталади.

Айрим одамлар тушунганидек, одамнинг қора танли бўлиши унинг қул эканини ифодаламайди.

Ислом дини инсониятни Аллоҳдан бошқасига қул бўлишдан қутқариш учун сафарбар бўлган ва биз унинг бу мақсадни амалга ошириш учун турли йўллар билан ҳаракат қилганини кўрмоқдамиз. Шулардан айримлари қулларни озод қилиш учун закотдан улуш айириш, гуноҳлар каффороти учун қул озод қилишдир. Ислом қулларни озод қилиш учун қаттиқ рағбатлантирган.

6 — Қарздорлар: мубоҳ бўлган ишлар учун ўзи ёки ўртани тузатиш мақсадида бошқалар учун Аллоҳга маъсият бўлмаган ишларда қарз олган киши ёки кишилар. Бундай одамларга қарзларини узишлари учун етарли закот берилса бўлади.

7 — Аллоҳ йўлида: «Аллоҳ йўли» — Аллоҳнинг розилигига олиб борадиган йўлдир. Уламолар жумҳури бу йўлдан мақсад уруш — ғазот эканини таъкидлаганлар. Давлат тарафидан маош ажратилмаган ва кўнгилли ўлароқ ғазотга чиқмоқчи бўлганларга, уларнинг бой ёки камбағал бўлишларига қарамай, закотдан берилади.

8 — Мусофир: мусофир — ўз шаҳридан олисда ва сафарида бирон сабаб билан камбағал бўлиб қолган одам бўлиб, унга, гарчи аслида бадавлат одамлардан бири бўлган ва қарз олиш учун бирон кимсани топа олмаса, ўз эҳтиёжини қондириши ва юртига етиб олиши учун закотдан улуш ажратилади. Агар қарз бера оладиган одамни топса, қарз олиши вожиб бўлади.

Фойда ва огоҳлантиришлар:

1 — Закотни намозларни қаср ўқиш масофаси ва ундан олис ўлкалардан бирига олиб бориб бериш жоиз эмас. Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Муоз разияллоҳу анҳуга Яманга жўнатаётган маҳалида: «... Агар улар сизга итоат қилсалар, уларга Аллоҳ таоло уларга мулкларидан бадавлатларидан олиниб камбағалларига қайтариб бериладиган садақани фарз қилганини билдилинг!» — дея тавсия қилдилар (Муттафакун алайх).

Уламолар бундан закот олинган ўлка аҳолиси закотдан беҳожат бўлса ёки мусулмонлар яшаётган ўлкалардан биронтасида очарчилик бўлса ёхуд мужоҳидлар ёрдамга муҳтож бўлишган ҳолатларни истисно қилдилар. Бу ва бунга ўхшаш ҳолатларда закотни бир ўлкадан бошқа ўлкаларда яшаётган закот олишга лойиқ инсонларга олиб бориб бериш жоиз бўлади.

2 — Санаб ўтилган саккиз гуруҳдан бирига закотни бериш жоиздир. Агар закот ўлароқ чиқарилган мол кўп бўлса, уни мазкур гуруҳлар орасида тақсимлаб берилса авло бўлади. Агар оз бўлса улардан бир гуруҳига бериш афзалдир. Бундай пайтда энг аҳамиятли ва энг муҳтож гуруҳни муқаддам қўйиш зарур.

3 — Шарафли бўлганлари боис Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг оиласи (ва авлоди)га закот бериш жоиз эмас. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг оиласи, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қуйидаги ҳадисларига кўра, Алий оиласи (авлоди), Ақийл оиласи (авлоди), Жаъфар оиласи

(авлоди), Аббос оиласи (авлоди) ва Ҳорис оиласи (авлоди)дир: «Садақа Муҳаммад оиласига лойиқ эмас. Чунки, садақа одамлар мулкининг киридир» (Имом Муслим ривояти). Фақат, айрим уламолар эҳтиёжлари оғирлашса ва қариндошлари қариндошлик ёрдамини кўрсатмаган бўлсалар уларга ҳам закот бериш жоизлигини айтиб ўтганлар.

4 — Мусулмоннинг ўз закотини нафақалари зиммасида бўлган ота-она, фарзандлар ва улардан тарқаган зурриётлар ва рафиқа каби одамларга бериши жоиз эмас. Рафиқанинг эса фақир бўлган умр йўлдошига ўз закотини бериши жоиздир. Бунинг далили Абу Саид Худрий разияллоҳу анҳу келтирган ушбу ривоятдир: Абдуллоҳ ибн Масъуднинг рафиқаси: Ё Расулуллоҳ, сиз бугун садақа қилишга буюрдингиз. Мен ўзимдаги тақинчоқларни садақа қилмоқчи эдим. Бироқ, Ибн Масъуд унга ўзи ва фарзандларининг лойиқроқ эканини айтиб қолди, — деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ибн Масъуд тўғри айтибди. Турмуш ўртоғингиз ва фарзандингиз сиз садақа қилган одамлар ичида садақа қилишингизга энг лойиқ инсонлардир!» — дедилар (Имом Бухорий ривояти). Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам буни кўнгилли равишда садақа қилинган пайтга хосладилар.

5 — Закотни кофирларга, даҳрийларга, намоз ўқимайдиган ҳамда Ислом шариатини масхара қиладиган фосиқларга бериш жоиз эмас. Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Уларнинг бойларидан олиниб, камбағалларига қайтариладиган ...», деганлар.

Бундан ташқари, закотни бадавлат ва ишлаб пул топишга кучи етадиган одамларга бериш ҳам жоиз

эмас. Бунинг далили Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу ҳадисидир: «Бунда (закотда) бой ва ишлаб пул топа оладиган одамга улуш йўқдир» (Саҳих ҳадис. Имом Аҳмад, Абу Довуд ва Насойй ривояти).

6 — Закот ибодатлардан бири бўлгани боис, унинг соғлом бўлиши учун ният қилиш лозим. Яъни, закотни чиқараётган одам закоти билан Аллоҳ таолони қасд қилиши, Ундан савобини умид қилиши ҳамда закотни ўзига фарз бўлгани учун чиқараётганини ният қилиши керак. Зеро Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Амаллар ниятлар биландир», деганлар.

Фитр закоти

Фитр закоти — Рамазон ойида фарз бўлади.

Фитр закотининг ҳукми:

Фитр закоти, Абдуллоҳ ибн Умар разияллоҳу анҳунинг қавлига кўра, ҳар бир мусулмон: ёш ва қари, эркак ва аёл, хур ва қулларга фарздир: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Рамазондаги фитр закотини мусулмон бўлган қулу хур, эркакга аёлга, каттаю кичикка бир соъ хурмо ёки арпа ўлароқ фарз қилдилар» (Муттафакун алайҳ).

Фитр закотининг ҳикматлари:

Фитр закотининг талайгина ҳикматлари бўлиб, шулардан:

1 — Фитр закоти рўзадорни рўза тутиш асносида рўй берган бефойда иш ва гаплар ҳамда ҳаёсиз сўзлардан қилинган талаффуздан поклашдир.

2 — Фитр закоти Ҳайит кунида камбағал ва мискинларни тиланчилик қилишдан беҳожат қилади. Бу ҳақда Абдуллоҳ ибн Аббос разияллоҳу анҳумо: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам фитр закотини рўзадор учун рўй берган бефойда иш ва гаплар ҳамда ҳаёсиз сўзлардан қилинган талаффуздан поклашни ҳамда мискинлар учун озик қилдилар», — деди (Ҳасан ҳадис. Абу Довуд, Ибн Можа ва бошқалар ривояти).

Фитр закоти кимга фарз бўлади?

Фитр закоти ўзи ва оиласининг бир кеча ва кундузга етадиган озиқ-овқатлардан бир соъга қодир бўлган одамга фарз бўлади.

Фитр закотининг миқдори ва бериладиган маҳсулотлар

Фитр закотининг миқдори — бир соъдир. Бир соъ эса, тўрт муддир. Бир мудд эса кафтлари ўртача бўлган одамнинг икки кафти сиғдирган ҳовучдир. Кўпинча, Фитр закоти рўздор яшаётган ўлка аҳолиси истеъмол қиладиган буғдой ёки арпа ёхуд хурмо ёки гурунч ёхуд маккажўхори ёда майиз ёки пишлоқ каби нарсалардан чиқарилади. Бунинг далили Абу Саид Худрий разияллоху анхунинг ушбу қавлидир: «Биз Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам орамизда бўлган замонда фитр закотини барчамиз: хур ва қул бўлган каттамыз ва кичигимиз номидан бир соъ дон ёки бир соъ пишлоқ ёхуд бир соъ арпа ёда бир соъ хурмо ёки бир соъ майиз қилиб берар эдик» (Муттафақун алайх).

Фитр закоти кимга ва қачон фарз бўлади?

Фитр закотини Ҳайит арафасининг қуёш ботганидан сўнгра бериш фарз бўлади. Чунки, у вақт Рамазон (рўзаси)ни очиш вақтидир. Аммо фитр закотини чиқариш вақти турличадир: баъзиларида жоиз, баъзиларида эса бериш зарур ва фазилатлидир.

Фитр закотини бериш жоиз бўлган вақт: уни Ҳайитдан бир ёки икки кун олдиндир. Бу вақтда Абдуллоҳ ибн Умар ва бошқа саҳоба разияллоху

анхумлар фитр закотини беришган. Аллоҳ улардан рози бўлсин.

Фитр закотини бериш зарур ва фазилатли бўлган вақт: Ҳайит кунининг тонги отишидан то Ҳайит намозигачадир. Чунки Абдуллоҳ ибн Умар разияллоҳу анхумо шундай деган: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам менга фитр закотини одамларнинг (Ҳайит) намоз(и) чиқишларидан илгари чиқарилишига амр қилдилар».

Нофеъ раҳимаҳуллоҳ айтди: «Абдуллоҳ ибн Умар фитр закотини Ҳайитдан бир ёки икки кун олдин берар эди» (Муттафақун алайҳ).

Бошқа бир ривоятда Нофеъ раҳимаҳуллоҳ: «Абдуллоҳ ибн Умар фитр закотини қабул қиладиган одамларга берарди. Саҳобалар Ҳайитдан бир ёки икки кун олдин берар эдилар», — деди (Муттафақун алайҳ).

Абдуллоҳ ибн Аббос разияллоҳу анхумо айтди: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам фитр закотини рўзадор учун рўй берган бефойда иш ва гаплар ҳамда ҳаёсиз сўзлардан қилинган талаффуздан покланиш ҳамда мискинлар учун озик ўларок фарз қилдилар. Уни ким (Ҳайит) намоз(и)дан илгари берса, у, қабул қилинган закотдир. Уни ким намоздан кейин адо этса, у, садақалардан бир садақадир» (Ҳасан ҳадис. Абу Довуд, Ибн Можа ва бошқалар ривояти).

Фитр закоти сарфланадиган жойлар

Фитр закоти сарфланадиган жойлар — бошқа закотлар сарф қилинадиган жойлардир. Яъни, Аллоҳ

таолонинг куйидаги оятида зикр қилинган саккиз жойдир:

﴿ إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ
وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ
عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴾

«Албатта, садақалар (яъни, закотлар) Аллоҳ томонидан фарз бўлган ҳолда, фақат фақирларга, мискинларга, садақа йиғувчиларга, қўнгиллари (Исломга) ошна қилинувчи кишиларга, бўйинларни (қулларни) озод қилишга, қарздор кишиларга ва Аллоҳ йўлида (яъни, жиҳодга ёки ҳажга кетаётганларга) ҳамда йўловчи мусофирларга берилур. Аллоҳ билим ва ҳикмат соҳибидир» (Анъом: 141).

Камбағал ва мискинлар, бир оз аввал эслатилган ҳадисда айтилганидек, фитр закотига бошқалардан кўра лойиқроқдирлар: «Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам фитр закотини рўзадор учун рўй берган бефойда иш ва гаплар ҳамда ҳаёсиз сўзлардан қилинган талаффуздан покланиш ҳамда мискинлар учун озиқ ўлароқ фарз қилдилар» (Ҳасан ҳадис. Абу Довуд, Ибн Можа ва бошқалар ривояти).

МУНДАРИЖА

Закотнинг таърифи	1
Закотнинг ҳукми	1
Закот бермаган одамнинг ҳукми	2
Закотнинг машруъ бўлиш ҳикмати	3
Закотни адо этишга рағбатлантириш	4
Закот бермасликдан қўрқитиш	7
Закот бериш кимга фарздир?	10

ЗАКОТ БЕРИШ ФАРЗ БЎЛАДИГАН МОЛ ТУРЛАРИ 12

1 — Тилла, кумуш, тилла ва кумуш нархида бўлган тижорат моллари, тилла ва кумуш конлари, хазиналари ва муомаладаги қоғоз пуллар.	12
2 — Чорва моллари	12
3 — Мева ва ғаллалар	13

ЗАКОТ БЕРИЛМАЙДИГАН МОЛЛАР 15

1 — Мева ва сабзавотлар.	15
2 — Қуллар, отлар, хачирлар ва эшаклар	15
3 — Нисобига етмаган моллар.	15

4 — Савдо учун эмас, фойдаланиш учун олинган гилам, ҳовли, фабрика, машина каби моллар.	16
5 — Зумрад, ёқут, марварид ва бошқа жавохирлар.	16
6 — Хотин-қизларнинг зийнатдан бошқа мақсадда фойдаланмайдиган тақинчоқлари. ...	16

**ЗАКОТ ФАРЗ БЎЛГАН МОЛЛАРНИНГ
НИСОБ ШАРТЛАРИ ВА УЛАРДАН
ЧИҚАРИЛАДИГАН ФАРЗ ЗАКОТ
МИҚДОРИ..... 18**

А — Тилла, кумуш ҳамда улар маъносидаги нарсалар;	18
➤ Тилла.....	18
➤ Кумуш.....	18
➤ Тилла ва кумушни бир-бирига қўшиш... ..	18
➤ Қоғоз пуллар	19
➤ Савдо моллари	19
➤ Қарзлар	19
➤ Хазиналар.....	20
➤ Конлар	21
➤ Фойдаланилаётган мол	22
Б — Чорва моллари	22
➤ Туялар	22
Дикқат:	24

- Қорамоллар24
- Қўйлар25
- Ғалла ва мевалар.....26

**ЧОРВА МОЛЛАРИДАН ОЛИНАДИГАН
ЗАКОТЛАР..... 28**

ЗАКОТ БЕРИЛАДИГАН ЖОЙЛАР..... 30

Фойда ва огоҳлантиришлар: 33

ФИТР ЗАКОТИ 36

Фитр закотининг ҳукми: 36

Фитр закотининг ҳикматлари: 36

Фитр закоти кимга фарз бўлади? 37

Фитр закотининг миқдори ва бериладиган
маҳсулотлар..... 37

Фитр закоти кимга ва қачон фарз бўлади? 37

Фитр закоти сарфланадиган жойлар..... 38

